

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग पाच

वर्ष ११, अंक २१]

सोमवार, डिसेंबर ८, २०२५/अग्रहायण १७, शके १९४७

[पृष्ठे ५, किंमत : रुपये २६.००

असाधारण क्रमांक ९४

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानसभेत व महाराष्ट्र विधानपरिषदेत सादर केलेली विधेयके.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

महाराष्ट्र विधानसभेत दिनांक ८ डिसेंबर, २०२५ रोजी पुरःस्थापित करण्यात आलेले खालील विधेयक महाराष्ट्र विधानसभा नियम ११६ अन्वये प्रसिद्ध करण्यात येत आहे :—

L. A. BILL No. LXXXIX OF 2025.

A BILL

FURTHER TO AMEND THE MAHARASHTRA SHOPS AND
ESTABLISHMENTS (REGULATION OF EMPLOYMENT AND
CONDITIONS OF SERVICE) ACT, 2017.

सन २०२५ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक ८९.

महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) अधिनियम, २०१७ यात
आणखी सुधारणा करण्यासाठी विधेयक.

ज्याअर्थी, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांचे अधिवेशन चालू नव्हते;

२०१७ चा
महा.६१.

आणि ज्याअर्थी, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांकरिता, महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) अधिनियम, २०१७ यात आणखी सुधारणा करण्यासाठी, महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी तात्काळ कार्यवाही करणे जीमुळे आवश्यक व्हावे, अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल त्यांची खात्री पटली होती; आणि, म्हणून, त्यांनी दिनांक १ ऑक्टोबर २०२५ रोजी महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) (सुधारणा) अध्यादेश, २०२५, हा प्रख्यापित केला होता;

२०२५
चा महा.
अध्या. ८.

आणि ज्याअर्थी, उक्त अध्यादेशाचे राज्य विधानमंडळाच्या अधिनियमात रुपांतर करणे इष्ट आहे;
त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या शहात्तराव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :-

संक्षिप्त नाव व
प्रारंभ.

१. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) (सुधारणा) अधिनियम, २०२५, असे म्हणावे.

(२) तो, दिनांक १ ऑक्टोबर २०२५ रोजी अंमलात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

सन २०१७ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ६१ याच्या
कलम १ ची
सुधारणा.

२. महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) अधिनियम, २०१७ (यात यापुढे ज्याचा निर्देश, "मुख्य अधिनियम" असा केला आहे) याच्या कलम १ मधील, पोट-कलम (३) मध्ये, -

२०१७ चा
महा. ६१.

(१) खंड (क) मधील, "दहा" या मजकुराऐवजी, "वीस" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(२) खंड (ख) मधील, "दहापेक्षा" या मजकुराऐवजी, "वीसपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन २०१७ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ६१ याच्या
कलम ६ ची
सुधारणा.

३. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ६ मध्ये, पोट-कलम (१) मधील, "दहा" या मजकुराऐवजी, "वीस" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन २०१७ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ६१ याच्या
कलम ७ ची
सुधारणा.

४. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ७ मध्ये, -

(१) पोट-कलम (१) मधील, -

(क) "दहापेक्षा" या मजकुराऐवजी, "वीसपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(ख) पहिल्या परंतुकामधील, "दहा" या मजकुराऐवजी, "वीस" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(२) पोट-कलम (२) मधील, "दहापेक्षा" या मजकुराऐवजी, "वीसपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(३) समास टीपेमधील, "दहापेक्षा" या मजकुराऐवजी, "वीसपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन २०१७ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ६१ याच्या
कलम १२ ची
सुधारणा.

५. मुख्य अधिनियमाच्या कलम १२ मध्ये, -

(१) "नऊ" या मजकुराऐवजी, "दहा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(२) "पाच" या मजकुराऐवजी, "सहा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(३) विद्यमान परंतुक वगळण्यात येईल.

सन २०१७ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ६१ याच्या
कलम १४ ऐवजी
दाखल करणे.

६. मुख्य अधिनियमातील कलम १४ ऐवजी, पुढील कलम दाखल करण्यात येईल:-

आस्थापनांमधील
कार्यकालयोजन.

"१४. आस्थापनांमधील कर्मचाऱ्यांचे कार्यकालयोजन, कोणत्याही दिवशी बारा तासांपेक्षा अधिक असणार नाही."

७. मुख्य अधिनियमाच्या कलम १५ मध्ये, "एकशे पंचवीस तासांपेक्षा" या मजकुराऐवजी, "एकशे चव्वेचाळीस तासांपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन २०१७ चा
महाराष्ट्र अधिनियम
क्रमांक ६१ याच्या
कलम १५ ची
सुधारणा.

२०२५
चा महा.
अध्या. ८.

८. (१) महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) (सुधारणा) अध्यादेश, २०२५, हा, याद्वारे, निरसित करण्यात येत आहे.

२०२५ चा महाराष्ट्र
अध्यादेश क्रमांक
८ याचे निरसन व
व्यावृत्ती.

(२) अशा प्रकारे निरसन झाले असले तरी, उक्त अध्यादेशाद्वारे सुधारणा करण्यात आलेल्या मुख्य अधिनियमाच्या संबंधित तरतुदींन्वये करण्यात आलेली कोणतीही कृती किंवा कोणतीही कार्यवाही (काढण्यात आलेली कोणतीही अधिसूचना किंवा दिलेला आदेश यांसह) ही, या अधिनियमान्वये सुधारणा करण्यात आलेल्या मुख्य अधिनियमाच्या संबंधित तरतुदींन्वये करण्यात आलेली कोणतीही कृती, कार्यवाही किंवा, यथास्थिति, काढण्यात आलेली अधिसूचना किंवा दिलेला आदेश असल्याचे मानण्यात येईल.

उद्देश व कारणे यांचे निवेदन

महाराष्ट्र राज्य हे, भारतातील सर्वाधिक गतिमान अर्थव्यवस्था असलेले राज्य असून, त्यामध्ये, मोठ्या संख्येत कामगार काम करीत असलेली मोठ्या प्रमाणातील औद्योगिक व सेवा क्षेत्रे समाविष्ट आहेत. विविध कामगार कायद्यांन्वये कामगारांचे संरक्षण कायम ठेवण्याची सुनिश्चिती करत असतांना, आर्थिक विकासाला चालना देण्याकरिता छोट्या व्यवसायांवरील अनुपालनाचा भार कमी करण्यासाठी राज्य प्रयत्नशील आहे. कार्यान्वयन लवचिकता व अनुपालनाचा भार कमी करण्यासंबंधीच्या विनियामक सुधारणांमुळे राज्याची आर्थिक वाढ होईल.

२. व्यवसाय सुलभता व जीवन सुलभता याच्याशी संबंधित असणारे विनियम व कार्यपद्धती यांच्या सुधारणेशी अनुरूप, छोट्या आस्थापनांवरील अनुपालनाचा भार कमी करणे आवश्यक आहे असे वाटले. आठवड्यातील कामाच्या अठ्ठेचाळीस तासांच्या निश्चित मर्यादित बदल न करता, कामाच्या तासांच्या कार्यान्वयन लवचिकतेची तरतूद करणे आवश्यक आहे असे देखील वाटले. वरील प्रयोजनांसाठी, महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) अधिनियम, २०१७ (२०१७ चा महा. ६१) यात यथोचित सुधारणा करणे इष्ट आहे, असे शासनास वाटले.

३. सुधारणांची ठळक वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे आहेत :—

(क) छोट्या व्यवसायांचा अनुपालनाचा भार कमी करण्याच्या, रोजगार निर्माण करण्यास प्रोत्साहन देण्याच्या आणि अनुपालन न केल्याची भीती दूर करण्याच्या दृष्टीने, नोंदणीसाठी व उक्त अधिनियमाच्या इतर विनियामक तरतुदींसाठी कोणत्याही आस्थापनेतील १० किंवा त्यापेक्षा अधिक असलेली कर्मचाऱ्यांची मर्यादा, २० किंवा त्यापेक्षा अधिक वाढविणे. २० पेक्षा कमी कर्मचारी असलेल्या आस्थापनांनी, सुविधाकारांकडून नोंदणी प्रमाणपत्र प्राप्त करण्याची गरज असणार नाही, परंतु त्यांनी केवळ त्यांच्या व्यवसायाची माहिती देणे गरजेचे असेल. तथापि, त्यांच्या कर्मचाऱ्यांसाठी असलेल्या इतर वैधानिक सुरक्षा कायम राहतील;

(ख) दैनंदिन कामाचे तास, कोणत्याही आठवड्यात जास्तीत जास्त अठ्ठेचाळीस तासांच्या अधीन राहून, विश्रांतीच्या मध्यंतरासह, विद्यमान नऊ तासांवरून दहा तासांपर्यंत वाढविणे. मोठ्या प्रमाणात आर्थिक व्यवहार कार्ये निर्माण करणे, रोजगाराच्या संधी वाढविणे आणि कोणत्याही अडथळ्यांशिवाय, आपत्कालीन परिस्थिती, अधिकतम मागणी किंवा कर्मचाऱ्यांची कमतरता या बाबी हाताळण्यासाठी आस्थापनांना लवचिकता देणे, ही, या उपाययोजनेची ध्येये आहेत;

(ग) आस्थापनेमध्ये दैनंदिन कामाचे तास वाढविल्यामुळे आणि वेळापत्रक अधिक लवचिक ठेवण्याकरिता, कामाच्या तासांचे कार्यकालयोजन, एका दिवसामधील सध्याच्या साडेदहा तासांवरून बारा तासांपर्यंत वाढविणे;

(घ) कामाच्या दैनंदिन कमाल तासांमध्ये लवचिकता आणण्यासाठी आणि त्यांचे सुलभपणे समायोजन करण्याकरिता, अखंड कामाच्या तासांची कमाल मर्यादा, विश्रांतीच्या मध्यंतराशिवाय, पाच तासांवरून सहा तासांपर्यंत वाढविणे;

(ङ) एका तिमाहीतील अतिकालिक कालावधी, १२५ तासांवरून १४४ तासांपर्यंत वाढविणे, जेणेकरून अत्यंतिक कामाचा ताण कमी करण्याकरिता आस्थापनांना, प्रत्येक तिमाहीतील वाढविलेल्या कालावधीसाठी कामगारांना अतिकालिक कामात गुंतविण्याची मुभा असेल. या बदलांमुळे, कामगारांची अर्थार्जन क्षमता वाढेल आणि अतिकालिक कामाच्या पद्धतीस औपचारिक स्वरूप देता येईल आणि सर्व अतिरिक्त तासांची योग्य प्रकारे नोंदणी करण्यात येत आहे आणि त्याबद्दल भरपाई दिली जात आहे याची खात्री करता येईल. त्यामुळे, कामगारांच्या पिळवणुकीस प्रतिबंध करण्यास मदत होईल. तथापि, अतिकालिक काम करणे कामगारांवर बंधनकारक असणार नाही.

४. राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांचे अधिवेशन चालू नव्हते आणि उपरोक्त प्रयोजनांसाठी महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) अधिनियम, २०१७ यात आणखी सुधारणा करण्याकरिता, महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी तात्काळ कार्यवाही करणे जीमुळे आवश्यक व्हावे अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल त्यांची खात्री पटली होती, आणि, म्हणून त्यांनी दिनांक १ ऑक्टोबर २०२५ रोजी महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) (सुधारणा) अध्यादेश, २०२५ (२०२५ चा महा. अध्या. ८), हा प्रख्यापित केला होता.

५. उक्त अध्यादेशाचे राज्य विधानमंडळाच्या अधिनियमात रुपांतर करणे हा या विध्येयकाचा हेतू आहे.

मुंबई,
दिनांक ४ नोव्हेंबर, २०२५.

आकाश फुंडकर,
कामगार मंत्री.

विधान भवन,
नागपूर,
दिनांक ८ डिसेंबर, २०२५.

जितेंद्र भोळे,
सचिव-१.
महाराष्ट्र विधानसभा.